

Da bi se izbegle reaktivne isključivosti mora se stvarati nova u naučnom pogledu višeslojna, a u političkom smislu uravnotežena slika istorije. Danas nam je potrebnije produktivno, neselektivno sećanje, nego politizovani zaborav. Istorijska groznica pravdala je ekspanziju imperijalističkih država i etnička čišćenja i davala kulturnu koheziju sukobljenim društvima u periodu industrijske revolucije i kolonijalizma. Danas je stanje haotičnije, jer sećanje, pored nacionalnih, oblikuju i međunarodni mediji. Uzaludno je insistiranje na radikalnom razdvajanju "realnog" i umišljenog sećanja, jer je svako od njih posredovano različitim subjektivnim motivima, ili uže grupnim interesima. Snaga sećanja ne zavisi od njegove realnosti, nego od trajnosti interesa koje osmišljava. Koliko god snažno, sećanje je uvek prolazno, nužno nepouzđano i prožeto zaboravom, kao i slični ideološki sadržaji. U javnom obliku mogu se prepoznati političke, generacijske i lične mene sećanja. Organizovanom sećanju ne mogu večnost osigurati spomenici, jer istorija nije samo čuvanje i prenošenje prošlosti. Treba razlikovati korisnu prošlost od raspoložive, a produktivno sećanje, od onog koje otvara neprogresivne sukobe. Takođe ne treba robovati strahu od zaborava, već se treba setiti budućnosti, a ne samo brinuti se

o budućnosti prošlog (Huyssen, p. 37-38). Na to upozorava slom istorijskih mitova u Evropi koji nisu izdržali snažne političke promene. Nestanak hladnog rata razotkrio je mnoge istorijske mitove (Švajcarska više nije spasilac sveta kao u vreme sukoba supersila, Austrija nije žrtva nacizma, Francuska nije antifašistička i sl.). Složeni sporovi istoričara ne mogu se razrešiti skrušenim prihvatanjem golih optužbi o krivici, niti organizovanim pranjem prošlosti i selektivnim sećanjem. Bez izmene naučne kulture nemoguće je očekivati promene u političkoj kulturi. Posle svakog državnog i nacionalnog poraza nedužnost je bila najčešći identitet i alibi. Istinska alternativa "nedužnoj državi" (žrtvi) je odgovorna država koja se kritički suočava sa vlastitom istorijom i krivicom. "Nedužni" nisu kadri da preuzmu odgovornost. Suočavanje sa prošlošću i prihvatanje odgovornosti je, kao i gubitak nevinosti, deo odrastanja. Prevladavanje prošlosti trebalo bi da doprinese stvaranju evropske svesti. Treba se nadati da istoriju evropskih zemalja u budućnosti nećemo upoznavati slušajući priče o njihovim svetlim nacionalnim mitovima, nego tako što ćemo pratiti kako se narodi i države kritički suočavaju sa vlastitim mitovima. To je najdublji smisao prosvećenog sećanja.